

KARAR VERMEK YÜREK İSTER...

“Olmak ya da olmamak...” Günlük yaşamımızda yanıtını vermek zorunda olduğumuz sorular, neyse ki Hamlet’inki kadar güç ve derin türden değil. Arada başımızı ellerimizin arasına alıp uzun uzun düşünsük de, kararlarımızın çoğunun farkında bile değiliz. Raftan bir kitap almak, kediye süt vermek, teslim günü sinsi sinsi yaklaşan bir dergi yazısına artık nihayet başlamak üzere masa başına oturmak, ya da kalan geceleri de hesaba katıp “nasılsa yetiştiririm” aldatmacasıyla sinemaya gitmek... Kararlarımızın kimi “doğru” kimi “yanlış”. Kimi yalnızca bizim için “doğru”, kimi yalnızca bizim için “yanlış”. Kimi akılcı, kimi değil. Ama öyle ya da böyle, en akılcı ve duygusal etkilenimlerden uzak görünen düşünce ve kararların bile, çok eskilerden kalan beyinsel ve zihinsel bir geleneğin etkisiyle, ancak duyguların girdileriyle oluşturulabildiğini söylüyor araştırmacılar. Ve bu girdiler olmadan, basit ya da karmaşık herhangi bir karara varmanın en iyi olasılıkla çok güç olduğunu. Duygular, akılcı karar verme sürecine ters düşmedikleri gibi, sürece hem hız, hem verimlilik bakımından katkıda bulunan bir işleyiş sağlıyorlar.

“Şu buğday tarlalarını görüyor musun? Ben ekmek yemem. Buğday benim hiçbir işime yaramaz. Buğday tarlalarının da hiçbir anlamı yoktur benim için. Bu da çok üzücü. Ama senin saçların altın sarısı. Beni evcilleştirdiğini bir düşün! Buğday da altın sarısı. Buğday bana hep seni hatırlatacak. Ve ben, buğday tarlalarında esen rüzgarın sesini de seveceğim...” Yazımıza, Fransız yazar Saint-Exupéry'nin unutulmaz klasiği Küçük Pren'sin bu unutulmaz bölümüyle başlamamızın amacı, süslü bir giriş yapmak değil. Küçük Pren'i tanyanların yüreklerini ister istemez kıpırdatacak olan bu sade cümlelerin içeriği, böylesine bir güzellikle olmasa da, bilimadamlarınca da dile getirilmiş:

“Tüm duygularınızdan aniden sıyrıldığınızı farzedin -tabii mümkünse ve dünyayı şimdi umutlarınızla, kaygılarınızla, sevdiklerinizle, sevmediklerinizle değil; olduğu gibi, hiçbir kişisel değerlendirmeniz olmaksızın hayal edin. Böyle bir ölümcül dünyayı hayal etmek neredeyse olanaksız. Düşünün, evrenin hiç bir köşesinin sizin için bir değerinden farkı yok. İçinde geçen tüm olaylar, içinde yer alan tüm nesnelere artık birbirine herhangi bir üstünlüğü, tercih edilebilirliği, özelliği, ifade biçimi yok. Bakış açısı diye birşey de yok... Her birimizin kendi dünyamıza attığı değer, ilgi ya da anlam, zihinlerimizin ona yüklediklerinden ibaret.” Bu sözler de, felsefe, fizyoloji ve psikoloji alanlarındaki çalışmalarıyla tanınmış ve duyguları fizyolojik işlevlerle ilişkilendiren ilk kuramları ortaya atmış William James'e (1842-1910) ait. Duyguların, otonom sinir sisteminin ortaya çıkardığı fizyolojik mekanizmaların sonucu olduklarını ileri sürdüğü görüşü artık geçerli sayılmasa da, yukarıdaki sözleri, bilimsel anlamıyla “duygu” (emotion) kavramının, “duygulanım”lardan fazlasını içerdiğinin ipuçlarını veriyor.

“Duygu” nedir? Yalnızca sevgiliden ayrılmakla duyulan üzüntü, film seyrederken dökülen gözyaşlarının kaynağı ya da bir kediyi severken hissettiklerimiz mi? Geleneksel anlamıyla gündelik yaşamda pek bir kavram kargaşası yaratmasa da, bilimsel olarak duygunun tanımlanması zor. Nedeni de birden fazla yönü olması: Bilinçli farkındalığı da beraberinde getiren kişiye özel, içsel duygular (üzüntü, sevinç gibi), göz-

Beyin, zihinsel işlevler ve sinirsel süreçler konusundaki kapsamlı araştırmalarıyla tanınan Antonio Damasio.

lenebilir davranışlar (yüz ifadeleri, beden dili gibi) ve fizyolojik tepkiler (terleme, yüz kızarması gibi). Duygular, akılcı düşüncenin tersine istemli olarak oluşmuyor, kişinin bilinci dışında da varolabiliyorlar. Başlattıkları fizyolojik tepkilerse (kalp atımının hızlanması gibi) yine bilincin dışında gerçekleşebiliyor. Nörobiyolojik açıdan bakıldığında da duygular evrimsel olarak daha eski, bilinçli ve akılcı düşünceye daha yeni beyinsel tepki mekanizmalarının ürünleri.

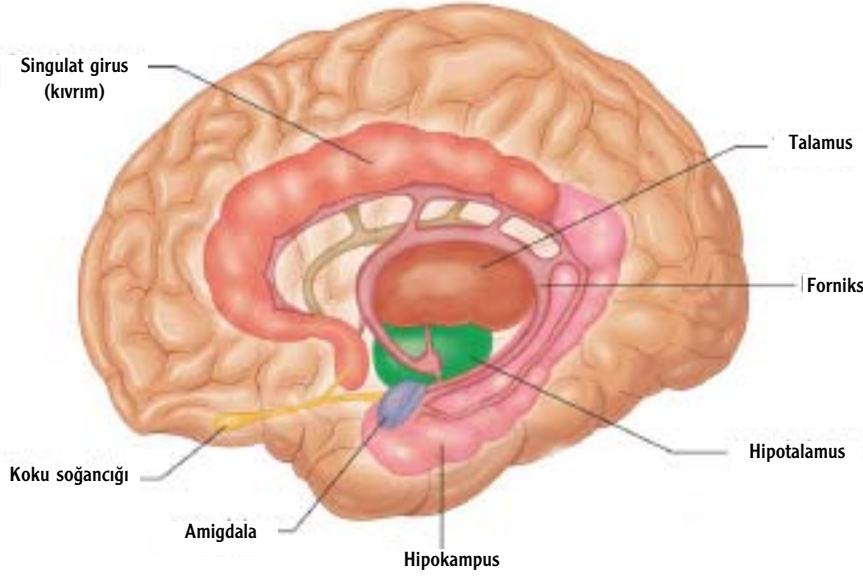
Karar verme işleyişine gelince... Birbirinden farklı davranış biçimleri sergileyebilen her canlı, en azından yaşamını sürdürmek için bilinçli ya da bilinçsiz, karşısına çıkan olasılıklar arasından seçim yapmak zorunda. Canlıların karmaşıklığı arttıkça, yani evrimsel ölçeğin daha üst seviyelerine ulaştıkça, karar verme süreci de karmaşıklaşıp güçleşir. İki nedenle: Birincisi, daha gelişmiş bir beynin, yaşama şansını artıracak bir özelliğe; çevresel farklılıkları daha büyük kesinlikle algılaya becerisine sahip olması. İkincisiyse, bu beyne sahip canlıların, daha fazla sayıda ve daha gelişmiş davranış seçenekleriyle karşı karşıya olması. Asıl önemli noktada, evrimsel olarak daha yeni ve gelişmiş bir beynin, yalnızca o anın çevre-

sel koşullarına tepki vermekle kalmayarak, gelecekteki olası koşullar için de modeller üretebilme becerisine sahip olması. Bu da kaçınılmaz olarak, seçimini daha fazla sayıda olasılık üzerinden yapmak zorunda kalması demek. Duyguların devreye girdiği nokta, tam da burası.

Duyguların İşlenişi

Duygusal mekanizmalarla ilgili olarak çok önemli işlevler üstlenen “limbik sistem”i oluşturan beyin yapıları 250 milyon yıl kadar önce, memelilerin ilk dönemlerinde ortaya çıkmış. Bu, sistemi oldukça eski ve ‘ilkel’ kılıyor. Limbik sistem yapıları içinde, duyguların oluşturulma ve işlenmesine ilişkin en merkezi rolü üstleneni “amigdala”; beynin temporal (şakak) lobunun içinde yer alan badem biçiminde bir cisimcik. Amigdalanın işlevi, şimdilik anlayabildiğimiz kadarıyla, çevresel uyarılara duygusal birer damga basmak. Yeni bir uyarana ilişkin bilgi, beyin korteksinin duyu merkezlerinden, amigdala ve yakın komşusu hipokampus'a ulaşır. Hipokampus'un işlevi genel olarak bellekle ilgili ve iki yapı, birbirleriyle sürekli iletişim halindedir. (Bu iletişim, kimi durumlarda çok önemli olabiliyor. Sözgelimi, yakınımızdaki bir kaplanın görüntüsü bizi fazlaca ürkütürken, onu kafeste görmek kılımızı kıpırdatmaz. Bu ‘duruma bağlı’ bilginin, hipokampus tarafından sağlandığı düşünülüyor.) Duyu merkezlerinden ve hipokampus'tan gerekli bilgiyi alan amigdala, onu hızlı bir değerlendirmeye tabi tutarak, beynin ilgili bölgelerine, uyarının niteliğiyle ilgili geribildirim yapar: Uyarın, herhangi bir tehlikeyi mi temsil ediyor, yoksa canlı için bir avantaj mı vaadediyor? Sonuçta amigdala, belirli bir uyarıyı, beraberinde getirebileceği olumlu ya da olumsuz duygularla ilişkilendirme ayrıcalığına sahip. İyi de canlı için neyin iyi, neyin kötü olduğunu nereden biliyor?

Limbik sistemin uyarılara verdiği tepkilerin önemli bir bölümü, araştırmacılara göre kalıtsal. Buna göre, önceden programlanmış davranış örüntüleri sinirsel devrelerce belirlenip, devre bağlantıları da sinir sisteminin gelişimi sırasında kuruluyor. Bu davranış örüntüleri, sonuçta “doğuştan” var sayılı-

Limbik Sistem

İlk olarak memelilerde ortaya çıktığı düşünülen bu sistem, evrimsel açıdan beyin korteksinden çok daha eski. Yaşamın sürdürülmesi için gerekli birçok içsel güdünün yanısıra, duyguların da bu yapılar içinde ve arasında oluşturulduğu düşünülüyor. Duyguların işlenmesiyle ilgili temel limbik yapıları:

Amigdala - Başta korku olmak üzere, duyguların denetiminden sorumlu.

Hipokampus - Uzun dönemli belleğin oluşturulup gereğinde yeniden ortaya çıkarılmasını sağlıyor. 'Kayda değer' duysal bilgiyi belirliyor.

Hipotalamus - Vücut sıcaklığı, açlık-tokluk gibi birçok metabolik süreci, otonom sinir sisteminin işleyişini düzenleyen bir çekirdekler grubu.

Talamus - Gelen duysal uyarıların, ilgili üst korteks merkezlerine iletilmeden önce toplandığı, bir duysal iletişim istasyonu.

yorlar. Avin avcıya verdiği tepkiler, cinsel tepkiler gibi. Beyin, zihin ve beden arasındaki karmaşık ilişkiler üzerine yaptığı geniş kapsamlı araştırmalarıyla dünya çapında tanınan, Iowa Üniversitesi'nden Antonio Damasio, bunlara "birincil duygular" adını vermiş. "İkincil duygular" da, canlılığın yaşamı süresince deneyimleriyle edindiği kişiselleştirilmiş duyguları içeriyor. Yani, önceleri duyarsız olduğunuz bir uyarana, deneyimlerinizin sonucu olarak zaman içinde duygusal bir nitelik atfetmiş oluyorsunuz. Bunu, karşı karşıya geldiğiniz durumlar, olaylar ve nesnelere birincil duygularınız arasında bağlantılar kurarak yapıyorsunuz. Sonuçta, belirli bir anda karşınıza çıkan bir uyarana ya da uyarılar grubu, sizin için belli oranda duygusal bir yük taşıyor oluyor. Bilincinde olsanız da, olmasanız da. Bir süredir evinize yakın bir yerlerde gördüğünüz bir sokak köpeği, günün birinde karşınıza dikilip gözünüzün içine baktıktan sonra, geçmiş olsun! O artık sizin için aynı köpek değil. Çünkü amigdalanız ona, bir daha beyninizden silinmeyecek bir damga bastı ve hipokampusu da bir rapor yolladı: "Bu deneyimi sakla, bu kadın bu

köpeği her gördüğünde de bana geri yolla. Her seferinde kortekse bildirmene gerek yok, zaman kaybı. Ben onu gerektiğinde haberdar ederim, sen bana bırak. Kadın, köpeği her gördüğünde ağız köşeleri yukarı kalkacak, eğilip onu okşayacak, kalp atımı değişecek, bütün sinir sistemi, onu eve almak için kocasıyla girişeceği mücadeleye hazır hale gelecek!"

Sonuçta, bu tuhaf küçük bademsi yapının tek yaptığı, makamına kurulup duyu korteksinden gelen her bilgiyi duygusal yönden değerlendirip, bir "iyi" ya da "kötü" damgası basmak değil. Korteksin ilgili bölümlerine geribildirim yaparak, davranışsal (gülümsemek, köpeği okşamak) ve otonomik, yani istemsiz (kalp atımının hızlanması, gözbebeklerinin büyümesi) tepkileri, hormonal değişiklikleri düzenliyor ve sinir sisteminin tümünü, canlıyı (kadını) yaşanması olası bir durumla (kocasıyla yaşayacağı kaçınılmaz sürtüşme) başedebileceği, hazır bir hale getiriyor. (Tabii bütün yaşantı ve deneyimlerimiz, gözünüzün içine baktıktan sonra okşadığınız bir köpeklerle aramızda geçenler kadar masumane ve zararsız değil. Denizde yüzerken üzerinize

hızla gelen bir tekne, araba kullanırken birden önünüze çıkan bir yaya... Sinir sisteminin 'hazırlıklılığı', bu tür durumlarda çok daha hayati önem taşıyor.) Başta amigdala olmak üzere, limbik sistemin önyak olduğu tüm bu tepkiler, "duygusal ifade" dediğimiz olgunun önemli bir bölümünü oluşturuyor. Bunların bir kısmı, başkaları tarafından algılanabilse de, canlıdan dışarıya yansımaya ve göze görünmeyen bir diğer tepkiler bütünü de var. Bilincin kapısı, bunların bir bölümüne açıkken, sürecin tümünün canlı tarafından farkedilmemesi de olası.

Hissetmek

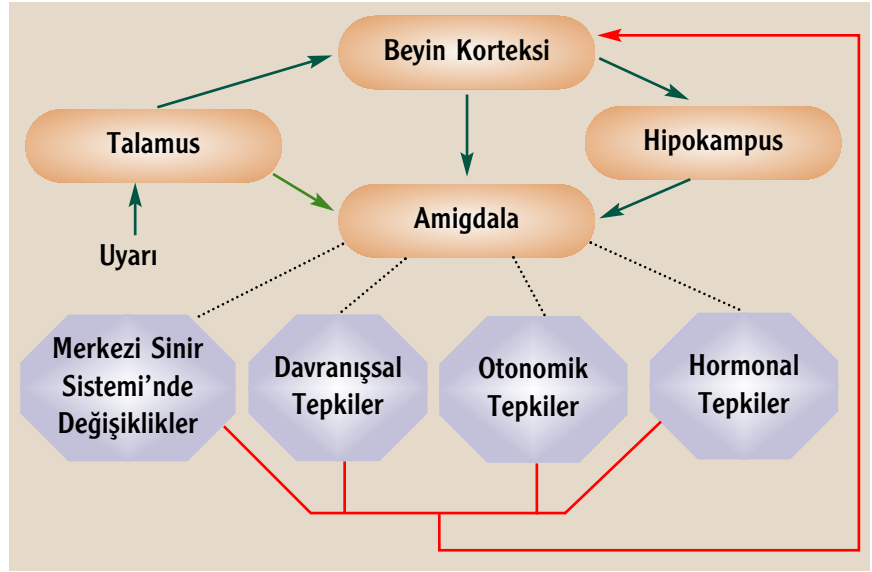
Buraya kadar olan biten herşey, genel olarak duygusal "değerlendirme" ve "ifade" ile ilgili. Kadın köpeği gördü, köpek bir değerlendirmeden geçti, değerlendirme sonucuna göre de kadının vücudu içinde bir tepkiler bütünü oluşturuldu; kimi bilinçli, kimi bilinçsiz, kimi yarabilinçli. Ama bu kadın birşey de "hissetti". Duygulanımları, ya da hisleri gündelik anlamıyla tanımlamak ne kadar zorsa, bilimsel olarak haritalamak ya da sinirsel süreçleri izlemek de o kadar zor. Yine birkaç var sayım, birkaç açıklama... İşte, içlerinde Damasio'nun da olduğu bazı araştırmacıların gelen bir tanesi. Ve en genel, kaba hatlarıyla: Belki çok 'anamlı', belki de çok önemsiz bir uyarıcı; bir köpek. Beyin korteksi tarafından algılandı; bilgi limbik sisteme iletildi; hipokampusun yardımıyla, amigdala tarafından değerlendirmeye alındı; değerlendirme sonucu, gerekli emirleri vermesi üzere yeniden kortekse iletildi; korteks gerekli mekanizmaları harekete geçirdi ve vücutta çeşitli davranışsal, sinirsel, hormonal tepkiler oluştu. Beyin korteksi, komutu vermekle kalmayıp, verdiği komutun sonuçlarını da bilmek istedi. Sonuçta, gerçekleşen bütün değişikliklerle ilgili bilgiler, beyne duyu yollarıyla geri döndü ve beyin, kendi başlattığı bu mekanizmanın sonuçlarından haberdar oldu.

Beyne giden bu bilgi akımı, sürekli. Çünkü uyarılar da sürekli. Çoğunluğu belki de bilinçli bir şekilde algılanmayan bu bilgi, bizim için yine de fonda her zaman var. Bütün zihinsel yaşantımızın önünde oynandığı, ama uyarıların sürekliliğiyle değişen duygu-

sal durumun etkisiyle, kendisi de sürekli değişen bir sahne gibi. Sahneye özel bir dikkat vermiyoruz, ama o her zaman, bütün değişkenliğiyle de olsa var. Ve beyin, yalnızca tahtındaki bir gözlemci konumunda değil. Kendisi de, duygusal değişimlere tepki olarak salınan hormonlarla sürekli bombardıman altında. İşte duygusal “deneyim”lerimizin perde arkasına genel bir bakış. Bir köpeğin görüntüsünün görme korteksince algılanmasıyla başlayan mekanizma, bu fonda yeni bir dalgalanma yarattı, manzarayı az ya da çok değiştirdi. Damasio’nun “duygulanım” dediği şey de, duygusal fondaki bu dalgalanma.

Yeni, Eskiye Eklenince

Evrimsel bakımdan ilkel canlılardaki davranış çeşitliliğinin azlığına bakılırsa, yukarıda da sözettiğimiz gibi, bunların karşışarşıya buldukları seçim sayısının çok da fazla olmadığı ortada. Vermeleri gereken davranışsal kararlar, daha çok genetik olarak programlanmış mekanizmalarla çözüme kavuşuyor. Üst basamaklara çıktıkça, bu doğuştan mekanizmalara bazı katılımlar olduğunu görüyoruz. Algılama kapasitesi artmış bir beyin, öğrenme yetisini de, kendi davranışlarının sonuçlarını kaydetme yetisini de kazanıyor. Bu, zaman çizgisinin her iki yönüne de uzanmak demek: Daha önce gerçekleşenlerle ilgili bilgiyi depolarken, ileriye yönelik modeller de kurabilmek. İleriye yönelik bu üst-düzye planlamayı gerçekleştiren beyin bölgesi, akılcı düşünme yetileriyle ünlü frontal lobların (alın lobları) ön bölgeleri (prefrontal korteks). İşin ilginç, bu üst-düzye işlevlerin, evrimsel olarak ta başlardan beri çok az değişiklikle süregelmiş daha ‘ilkel’ sistemlerle bütünleşerek, birlikte çalışması. Duygular ölçeğinde, amigdala ve diğer limbik yapılar, memelilerin başlangıç dönemlerinden beri üstlendikleri rolere sadıklar. Uyarılara değer biçmek ve değerlendirme sonuçlarına uygun tepkileri tetiklemek hâlâ onların görevi. Ancak şimdi arada bir fark var. Amigdala, artık bir sonuca varmak için çok daha fazla veritabanından yararlanmak, özellikle de frontal loblarda gerçekleşen karmaşık işlemleri de hesaba katmak durumunda.

Duygulara bağlı olarak ortaya çıkan tepkilerde rol alan beyin yapıları ve birbirleriyle bağlantıları.

Akılcı Düşünceye Destek

Damasio’nun, karar verme sürecine ilişkin ünlü bir varsayımı var. Varsayım, temel olarak evrimsel bakımdan ‘yeni’ olan frontal lob yapılarıyla, çok daha ‘ilkel’ olan amigdala ve limbik yapılar arasındaki işbirliğine dayanıyor. Buna göre günlük yaşamda verdiğimiz kararların birçoğunda yalnızca akılcı düşünme, her şey bir yana, çok fazla zaman alacak bir süreç olurdu. Verilecek tek bir sıradan karar için bile, yığınla olasılık, tüm olasılıkların tek tek gözden geçirilmesi, sonuçların tahmini, kâr zarar hesapları, karşılaştırmalar ve nihayet bir sonuç! Ancak Damasio, varsayımının akılcı düşünceyi hiç bir şekilde dışlamadığını da vurguluyor. Asıl mesele, karar verme sırasında akılcı düşüncenin, duygusal süreçlerle çok kuvvetli bir şekilde destekleniyor olması.

Yukarıda bahsi geçen kadın, köpeği eve alacak mı? Buna yalnızca akılcı düşünceyle nasıl karar verecek? “Her gün yürütebilir miyim? Ya hasta olursam kim dışarı çıkaracak? Şehir dışına çıktığımda? Kocam ne diyecek? Ya burada bırakırsam? Ya belediye zehirlerse?...” vs. vs. Bu ve bunun gibi yığınla soruyla başa nasıl çıkılacak? Hepsine yanıt bulunacak mı? Bulunursa bunlar nasıl birbirleriyle eşleştirilip biraraya getirilecek? Birden bir çağrışım... Sokakta taşlanan sıska bir köpeğin görüntüsü. Sonra vurulup arabaya sürüklenen bir başkasının... Ve karar veriliyor! (O köpeğin adı, şimdi İrma!) Amigda-

la imdada yetişti, hipokampustan aldığı görüntüleri, yaşantıları, deneyimleri değerlendirdi ve hemen prefrontal korteksin hizmetine sundu. Süreci biraz daha açarsak: Farklı ‘davranış’ olasılıklarıyla karşı karşıya kalan prefrontal korteks, olası her karar için birbirinden farklı ama kısa ömürlü temsili senaryolar ortaya çıkardı. Bu küçük senaryo parçaları, olası durumun bir genel betimlemesinin yanısıra, içerebileceği duygusal tepkiye ilişkin da birer ipucu taşımaktaydı; ipuçları da, o duyguya ilişkin bedensel ve fiziksel değişikliklerin silik soluk benzerlerini. Damasio bu fiziksel ipuçlarına “bedensel işaretleyiciler” adını vermiş. İşaretleyicilerin önemi, frontal lobların sunduğu senaryolara birer duygusal etiket oluşturmaları. Yukarıda sözünü ettiğimiz “duygusal fon”da böylece gerçekleşen bu küçük kıpırtıların, en basitiyle olumlu ya da olumsuz duygularla sonuçlanması, beynin zayıf not alan senaryoları milisaniye düzeylerindeki büyük hızlarla dışlamasını sağlıyor. Bu, yalnızca akılcı düşünceye dayalı bir işleğin yarışamayacağı bir hız. Tabii, beynin bu inanılmaz benzetişim mekanizması çoğu zaman bilinç eşliğinde yürütülmüyor. Bilinç, hız adına bazı anlarda dışlanmak zorunda kalınan büyük bir lüks konumunda.

Bir futbol maçı boyunca, bazen saniyenin kesirleri içinde ve sürekli karar vermek zorunda olan oyuncuların örneğinde olduğu gibi.

Bu işleğin lehindeki en

çarpıcı örnekleri, beyinlerindeki duygusal merkezler, prefrontal korteksin bazı bölümleri, ya da aradaki bağlantıları hasar görmüş hastalar oluşturuyor. Bu hastaların soyut düşünme, akılcı düşünme, karmaşık problem çözme gibi becerileri son derece iyi durumda olsa da, 'gerçek hayatla' ilgili sorunlarıyla pek başa çıkamadıkları görülüyor. Sorunlarının merkezinde yatan durumsa, karar vermedeki başarısızlıkları. Damasio'nun tıp literatürüne geçmiş Elliot isimindeki bir hastası, ünlü örneklerden biri. Her türlü zekasal yetisi yerinde, problem çözme becerisi oldukça gelişmiş, ancak duygusal merkezleri hasarlı olan Elliot, Damasio'nun şu basit sorusuna yanıt verememiş: "Bir sonraki randevunu ne zamana istiyorsun? Salı mı, Çarşamba mı?" Elliot, izleyen yarım saati aşkın süre boyunca her iki gün için de leyh ve aleyhteki etkenleri sıralıyor, olası başka randevuların olasılık hesaplarını yapıyor, hava koşullarını tahmine çalışıyor, düşünüyor, taşıyor, düşünüyor taşıyor ama sonunda yanıtız kalıp, gün seçimini Damasio'nun kendisine bırakmak zorunda kalıyor.

Hızlı Düşünme, Duygusal Körelme

Sistem, ne kadar hızlı çalışırsa çalışsın, şimdiki zaman için kılavuzluk yapacak bir geçmiş zaman duygusal deneyimler (bedensel işaretleyiciler) deposuna gereksinim duyuyor. Beyindeki bir hasar ya da işleyiş bozukluğuna bağlı olarak duygusal bakımdan 'düzleşmiş', yani geçmiş duygusal deneyimlerine başvurma yetisinden yoksun kişiler, bu hızdan yararlanamıyorlar. Çünkü sürecin oturtulabileceği temelden, sözgelimi utanç ya da stres gibi bir durumun neler hissettirebileceğine ilişkin bir bellekten yoksunlar.

Modern yaşamın giderek hızlanmakta olan temposu, tam da bu noktada bir durum değerlendirmesini gerektiriyor. Artık hızın büyük önem taşıdığı bir çağda, oluşmaları normalde zaman alan bu işaretleyiciler, zaman bakımından lüks sınıfta. Kendimizden uzak, koşturup dururken olayların içimizde çökeliş iz bırakmalarını sağlayacak zaman, artık bize verilmiyor. Dönem, pop-starların dönemi; duygularını üzerlerine basa basa yaşama sahip ro-

man kahramanlarının değil. Araştırmacıların endişesi, beynin bu hızla başdemeyecek olması değil; önümüze sunulan neredeyse bütün verileri işleme yetisine sahip olduğumuz gibi, bu konudaki kapasitemizi de günden güne genişletmekteyiz. Ancak görünen o ki, beynimizde barındırdığımız duygusal sistemlerin, iyice geride kalma tehlikesiyle karşılaşıyoruz. Bu yalnızca bir 'duygusal' öngörü değil, sinirsel iletim hızına da bağlı. Bir olay ya da kişinin görüntüsünün algılanması an meselesiyken, bunun duygusal bir işaret bırakmasının saniyeler düzeyinde olabilmesi, bilişsel sisteme ait sinir liflerinin miyelin denilen kılıfla kaplı, duygusal sisteme ait daha eski yollarına miyeliniz olmasından kaynaklanıyor. Miyelin, uyarıların sinir hücrelerinin aksonları boyunca çok daha hızlı iletilmesini sağlıyor. Sonuç, duygusal birer damga basamadan yaşayıp tüketeceğimiz olayların, zaman içinde sayıca artacak olması. Özellikle de gelişimin ilk yıllarında. Peki, duygusal duyarsızlığın, bilişsel hızın artmasıyla doğru orantılı olarak gelişmesi, bizi gelecekte duygusal olarak nötr, dümdüz bir dünyanın beklediği anlamına mı geliyor? Damasio'nun hastaları gibi, tüm zeka testlerinde üst düzeyde başarılı, ama duyarsız, umursamaz ve duygusuz insanlar yığılıyla dolu bir dünyaya doğru mu yol alıyoruz?

Aşırı yük altındaki duygusal mekanizmaların (umutsuz aşk, aşırı heyecan, aşırı umutsuzluk ya da üzüntü durumlarında olduğu gibi), beyin akılcı ve bilişsel sistemlerini adeta gaspedip, egemenliklerini ilan ettikleri ve kimi zaman çok yıkıcı sonuçlara yol açtıkları, bir gerçek. İster yalnızca akılcı mekanizmalarla, ister duyguların etkisiyle verilsin, her kararın, 'doğru' karar olmadığı da, yaşamış yaşayan herkesin deneyimleriyle bildiği birşey. Ancak akılcı düşünceyle duyguların birbirine zıt iki olgu olduğu, artık demode ve bilimsel olarak da geçersiz bir düşünce. Duyguların süreçteki işlevleri kararı vermek değil, kişi özelindeki 'doğru' karara yoğunlaşılmasına yardımcı olmak.

"Vereceğim sır çok basit: İnsan ancak yüreğiyle baktığı zaman dogruyu görebilir. Gerçeğin mayası gözle gözle görülmez" diyor Küçük Prens'in Tilki'si. Yazarının, bunca beyinsel mekanizma ve işlevden habersiz olduğunu, bunları yalnızca yüreğiyle görmüş olduğunu kim söyleyebilir?

Zeynep Tozar

Kaynaklar:
Johnson, S. "Antonio Damasio's Theory of Thinking Faster and Faster" Discover, Mayıs 2004
Ross, E. D. "Neurology of Emotion and Cognition" <http://w3.uokhsc.edu/neuro/faculty/emot.htm>
Simon, V. "Emotional Participation in Decision-Making" Psychology in Spain, Cilt 2, No. 1, s. 100-107, 1998
Thagard, P., Barnes A. "Emotional Decisions" <http://cogsci.uwaterloo.ca/Articles/Pages/Emot.Decis.html>
"The Neurobiology of Emotion" [http://www.neuroanatomy.wisc.edu/coursebook/neuro5\(2\).pdf](http://www.neuroanatomy.wisc.edu/coursebook/neuro5(2).pdf)

